

paries est, et appropriatio Sponsi Verbi incarnatio. Porro cancellos et fenestras per quas respicere perhibetur sensus, ut opinor, carnis et humanos dicit affectus, per quos experimentum cepit omnium humanarum necessitatum. Denique languores nostros ipse tulit, et dolores nostros ipse portavit (Isai. LIII, 4). Humanis ergo affectionibus sensibusque corporeis pro foraminibus usus est et fenestris, ut miseras hominum homo factus experimento sciret, et misericors fieret. Sciebat et ante, sed aliter. Sciebat denique virtutem obediendi ipse Dominus virtutum, et tamen, teste Apostolo, *didicit ex his quæ passus est obedientiam* (Hebr. v, 8). In hunc modum et misericordiam didicit, etsi misericordia Domini ab æterno. Docet hoc quoque idem gentium Doctor, ubi eum asserit *tentatum per omnia pro similitudine absque peccato, ut misericors fieret* (Hebr. iv, 15). Videsne factum esse quod erat, et quod noverat didicisse, et sibi apud nos quæsisse rimas et fenestras, per quas calamitates nostras diligentius exploraret? Tot autem in nostro ruinoso et pleno rimarum pariete invenit foramina, quot nostræ infirmitatis et corruptionis in suo corpore sensit experimenta.

2. Sic itaque sponsus post parietem stans, et per fenestras et cancellos respiciens erat. Et bene stans, quia solus revera in carne stetit, qui carnis peccatum non sensit. Possumus et hoc fideliter sapere, quia stetit per divinitatis potentiam, qui per carnis infirmitatem occubuit, dicente ipso: *Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma* (Matth. xxvi, 41). Ego autem puto etiam illud huic sententiæ suffragari, quod sanctus David in hoc mysterio, utpote propheta Domini et prophetans, de Domino loquebatur; et quidem Moysen loquens, sed Dominum intuens. Ipse enim verus est Moyses, qui vere per aquam venit, et non in aqua tantum, sed in aqua et sanguine. Ait itaque memoratus propheta: *Dixit ut disperderet eos* (Patrem siquidem loquebatur), *si non Moyses electus ejus stetisset in confractione in conspectu ejus, ut averteret iram ejus, ne disperderet eos* (Psal. cv, 23). Quoniam modo, quæso, Moyses stetit in confractione? quemadmodum, inquam, aut stetit, si confractus est: aut si stetit, quomodo confractus est? At ego tibi ostendo, si vis, qui vere stetit in confractione. Ego alium novi neminem qui hoc potuerit, nisi Dominum meum Jesum, qui certe in morte vivebat, qui corpore fractus in cruce, divinitate stabat cum Patre; in uno nobiscum supplicans, in altero cum Patre propitiatus. Et stabat post parietem, dum, quod jacebat in illo manifestum erat in carne, et quo stabat in ipso quasi post carnem latebat; sane unus idemque homo manifestus, et Deus absconditus.

1458 3. Sed et unicuique nostrum, qui desideramus adventum ipsius, puto illum nihilominus post parietem stare, dum corpus hoc nostrum, quod certe peccati est, abscondat interim nobis faciem ejus, et præsentiam intercludat. Denique: *Quandiu sumus*

A *in hoc corpore, inquit, peregrinamur a Domino* (II Cor. v, 6). Non quia in corpore, sed quia in corpore hoc, quod utique de peccato est, et sine peccato non est. Et ut scias quoniam obstant non corpora, sed peccata, audi Scripturam: *Peccata nostra, inquit, separant inter nos et Deum* (Isai. LIX, 2). Et utinam unus mihi tantum obstet paries corporis, solumque obicem patiar id quod est in carne peccatum, et non multæ intersint maceræ vitiorum. Vereor enim ne etiam præter illud quod in natura est, quam plurima de propria iniquitate adjecerim, quorum a me ininterjecto nimium elongaverim Sponsum, ita, ut, si verum dicere velim, post parietes magis mihi illum stare fatear, non post parietem.

B 4. Sed dico hoc planius. Sponsus quidem æqualiter atque indifferenter præsto ubique est, diviniæ utique præsentia majestatis, et magnitudine virtutis suæ. Gratia tamen exhibitione seu inhibitione quibusdam longe, quibusdam prope esse dicitur, angelorum duntaxat et hominem, id est rationalium creaturarum. Denique longe a peccatoribus salus (Psal. cxviii, 155). Et sanctus David nihilominus dicit: *Ut quid, Domine, recessisti longe?* (Psal. ix, 1.) Cæterum a sanctis pia dispensatione ad tempus et non ex toto, sed juxta aliquid aliquando longe se facit. Peccatoribus autem de quibus dicitur: *Superbia eorum qui te oderunt, ascendit semper* (Psal. LXXIII, 23); et item: *Inquinatæ sunt viæ illorum in omni tempore* (Psal. ix, 5); semper, valdeque longe est, atque in ira hoc, et non in misericordia. Quamobrem orat ad Deum sanctus, et ait: *Ne declines in ira a servo tuo* (Psal. xxvi, 9); sciens quia et in misericordia potuerit declinare. Prope est ergo Dominus sanctis et electis suis, etiam cum longe esse videtur; et non æqualiter omnibus, sed aliis plus, aliis minus, pro meritorum diversitate. Nam etsi prope est Dominus omnibus invocantibus eum in veritate, et juxta est his qui tribulato sunt corde; non tamen omnibus forsitan, ita ut dicere possint quia *ipse stat post parietem*. Sponsæ vero quam prope est, qui uno tantum pariete dividitur. Propterea cupit dissolvi, et rupto medio pariete cum illo esse quem post Parietem esse confidit.

D 5. Ego autem, quoniam peccator sum, dissolvi non cupio, sed formido, sciens quia mors peccatorum pessima (Psal. xxxiii, 22). Quomodo non pessima mors, ubi non subvenit Vita? Formido exire, et in ipso contremisco portus ingressu, dum non confido prope assistere qui excipiat exeuntem. Quid enim? securene exeo, si non Dominus custodiat exitum meum? Heu! ero ludibrio daemonum intercipientium me: non assistente qui redimat, neque qui salvum faciat. Nil tale verendum erat animæ Pauli, cui ab aspectu et amplexu Dilecti unus tantummodo paries obsistebat, videlicet lex peccati, quam inveniebat in membris suis. Ipsa est carnis concupiscentia, qua carere omnino non potuit, donec in carne fuit. Hoc sane uno interjecto pariete non longe per-

egriabatur a Domino; unde et optabat clamans: *Quis me liberabit de corpore mortis hujus?* (Rom. vii, 24.) Sciens se mortis compendio continuo ad vitam perventurum. Hac ergo Paulus se fatebatur una lege teneri, scilicet concupiscentia, quam carni suæ immobiliter insitam tolerabat invitus; de cætero: *Nihil, inquit, mihi conscius sum* (I Cor. iv, 4).

6. Verum quis similis Paulo, qui non videlicet huic interdum consentiat concupiscentiæ ad obediendum peccato? Noverit proinde is qui peccato consenserit, et alterum sibi se opposuisse parietem, ipsum utique pravum illicitumque consensum: nec potest gloriari qui hujusmodi est, quia stet sibi post parietem Sponsus, quando jam parietes intersint, non paries. Multo minus si consensus pervenerit ad affectum, cum tertius quoque jam paries sponsi arceat impediaturque accessum, actus videlicet ipse peccati. Quid, si et consuetudo forte peccatum in usum, aut usus etiam in contemptum perduxerit? sicut scriptum est: *Impius cum venerit in profundum malorum, contemnit* (Prov. xviii, 3). Nonne si ita exieris, millies ante a rugientibus præparatis ad escam poteris devorari, quam pervenire ad Sponsum, non uno siquidem jam, sed tanta a te parietum numerositate interclusum? Primus, concupiscentia; secundus, consensus; tertius, actus; quartus, consuetudo; quintus, contemptus. Cura ergo concupiscentiæ priori totis resistere viribus, ut non pertrahat in consensum; et omnis deinceps malignitatis fabrica evanescat: nec est omnino quod Sponsum prohibeat appropinquare tibi, præter solum parietem corporis, quatenus gloriari possis et tu dicens de illo, quia *en ipse stat post parietem*.

7. Sed et hoc tibi tota vigilantia providendum, ut apertas semper inveniat fenestras et cancellos quosdam confessionum tuarum, per quos te intus benigne respiciat, quoniam respectus ejus profectus tuus. Aiunt cancellos angustiores esse fenestras, quales utique hi qui libros describunt, aptare sibi solent ad recipiendum lumen paginis. Unde et puto cancellarios eos appellari, qui chartis conscribendis ex officio deputantur. Cum ergo sint duo genera compunctionis, unum in mœrore pro nostris excessibus, alterum in exultatione pro divinis muneribus, quoties sane eam, quæ sine angustia cordis minime fit, peccatorum scilicet meorum facio confessionem; videor mihi cancellum, id est, angustiore aperire fenestram. Nec dubium quin libenter per istam respiciat is, qui stat post parietem pius explorator, quia cor contritum et humiliatum Deus non despicit (Psal. l, 19). Denique et hortatur ad hoc ipsum: *Dic tu, inquit, iniquitates tuas prior, ut justificeris* (Isai. XLIII, 26). Quod si interdum corde dilatato in charitate, pro consideratione diviniæ dignationis ac miserationis, libet animum laxare in vocem laudis, et gratiarum actionem, puto me non jam angustam, sed amplissimam stanti post parietem Sponso aperire fenestram, per quam, ni fallor, tanto libentius respicit, quanto amplius sacrificium

laudis honorificat eum. Ad manum est de Scripturis utramque hanc approbare confessionem; sed scientibus ista loquor, et non estis superfluis onerandi, qui vix necessariis indagandis sufficitis. Tanta quippe sunt sacramenta epithalamii hujus, et laudem præconia, quæ in eo decantantur Ecclesiæ et sponso ejus Jesu Christo Domino nostro, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO LVII.

De visitationis Domini observandis; quibus indicibus vel signis eæ deprehendi possint.

1. *En dilectus meus loquitur mihi* (Cant. ii, 10). Videte processus gratiæ, et dignationis diviniæ advertite gradus. Attendite sponsæ devotionem atque solertiam, quam vigili utique oculo sponsi observat adventum, et deinceps ipsius omnia diligentius intuetur. Venit ille, accelerat, appropriat, adest, respicit, alloquitur; et nihil horum momentorum sponsæ industriam effugit, anticipative notitiam. Venit in angelis, accelerat in patriarchis, appropriat in prophetis, adest in carne, respicit in miraculis, alloquitur in apostolis. Vel sic: Venit affectu et studio miserendi, accelerat subveniendi zelo, appropriat humiliando semetipsum, adest præsentibus, prospicit in futuros, loquitur docens et suadens de regno Dei. Sic ergo est adventus sponsi. Benedictiones et divitiæ salutis cum eo, et universa quæ de ipso sunt affluunt deliciis, redundantia certe jucundis ac salutaribus sacramentis. Porro quæ amat, vigilat et observat. Et beata, quam Dominus invenerit vigilantem. Non transibit illam, nec præteribit ab ea, sed stabit et loquetur ei, loqueturque amatoria: loquetur siquidem ut dilectus. Sic quippe habes: *En dilectus meus loquitur mihi*. Bene dilectus, qui venit amatoria locuturus, non autem increpatoria.

2. Neque enim de illis est, qui a Domino merito arguuntur, quod faciem cœli dijudicare nossent, tempus 1460 vero adventus ejus minime cognovissent (Matth. xvi, 4). Hæc namque tam solers, et prudens, ac bene vigilans, et venientem a longe prospexit, et salientem pro festinatione advertit, et transilientem superbos, ut humili sibi per humilitatem propinquaret, vigilantissime observavit; et demum cum jam staret, et occultaret se post parietem, nihilominus præsentem agnovit, sed et respicientem per fenestras cancellosque persensit; et nunc pro remuneratione tantæ devotionis et religiosæ sollicitudinis loquentem audit. Sane enim si respexisset, et minime locutus fuisset, suspectus poterat esse ille respectus, ne forte magis indignationis foret, quam dilectionis. Denique respexit Petrum, et non fecit ei verbum: et ideo fortassis flevit ille (Luc. xxii, 61, 62), quod respiciens se, tacuerit. Hæc autem, quoniam post aspectum meruit et affatum, non modo non flet, sed et gloriatur præ lætitia clamans, *En dilectus meus loquitur mihi*. Vides intuitum Domini, cum in se semper maneat idem, non tamen ejusdem semper efficaciæ esse; sed conformari meritis singulorum quos respicit, et aliis quidem incu-

tere metum, aliis vero magis consolationem et securitatem afferre. Denique respicit terram, et facit eam tremere, cum e regione respexerit Mariam, et infuderit gratiam. *Respexit*, ait, *humilitatem ancillæ suæ; ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes* (Luc. II, 48). Non sunt hæc verba plorantis aut trepidantis, sed gaudentis. Respexit similiter hoc loco sponsam, et nec tremuit illa, nec flevit ad instar Petri, quia non sapiebat terram, sicut ille; dedit vero lætitiã in corde ejus, afflatu testificans, quo eam respexerit affectu.

3. Denique verba quæ loquitur, audi quam non indignantis sint, sed amantis. Sequitur: *Surge, propera, amica mea, columba mea, formosa mea*. Felix conscientia, quæ de se ista meretur audire! Quis, putas, in nobis est adeo vigilans et observans tempus visitationis suæ, sponsumque adventantem ita per singula ejus momenta diligenter explorans, ut cum venerit et pulsaverit, confestim aperiat ei? Non enim sic ista de Ecclesia referuntur, ut non singuli nos, qui simul Ecclesia sumus, participare his ejus benedictionibus debeamus. Etenim in hoc generaliter omnes atque indifferenter vocati sumus, ut benedictiones hæreditate possideamus. Unde et audebat dicere ad Dominum quidem: *Hæreditate acquisivi testimonia tua in æternum, quia exsultatio cordis mei sunt* (Psal. cxviii, 111); illa, puto, hæreditate, qua se esse præsumebat filium patris sui, qui est in cælis. Porro si filium, et hæredem; hæredem Dei, cohæredem autem Christi. Magnam verò rem gloriatur se acquisivisse hæreditate ista, testimonia Domini. Utinam ego de me vel unum meruerim tenere testimonium Domini! quia is non in uno, sed in multis exsultat testimoniis. Denique ait iterum: *In via testimoniorum tuorum delectatus sum, sicut in omnibus divitiis* (Psal. cxviii, 14). Et revera quid divitiarum salutis, quid deliciarum cordis, quid animæ vera et cauta securitas, nisi Domini attestations? *Non enim*, inquit, *qui se ipsum commendat, ille probatus est, sed quem Deus commendat* (II Cor. x, 18).

4. Ut quid nos hæcenus adhuc fraudamur commendationibus seu attestationsibus his divinis, et paterna hæreditate privamur? Quasi minime et nos voluntarie genuerit verbo veritatis, sic in nullo nos meminimus ab illo taliter commendatos, nec ulla de nobis assecutos testimonia ejus. Ubi est quod Apostolus dicit, quia *ipse Spiritus Dei testimonium perhibet spiritui nostro, quod filii Dei sumus* (Rom. viii, 16). Quomodo filii, si expertes hæreditatis? Arguit nos pro certo negligentiarum et incuriarum ipsa inopia nostra. Nam si quis nostrum integre et perfecte, juxta verbum Sapientis, cor suum tradat ad vigilandum diluculo ad Dominum qui fecit illum, et in conspectu Altissimi deprecetur (Eccli. xxxix, 6), simulque votis omnibus studeat secundum Isaiam prophetam parare vias Domini, rectas facere semitas Dei sui (Isai. xl, 3), cui cum Propheta sit dicere: *Oculi mei semper ad Dominum* (Psal. xxiv, 15); et quia *providebam Dominum in conspectu meo sem-*

per (Psal. xv, 8): nonne hic accipiet benedictionem a Domino, et misericordiam a Deo **1461** salutari suo? (Psal. xxiii, 5.) Visitabitur profecto frequenter, nec unquam ignorabit tempus visitationis suæ, quantumlibet is qui in spiritu visitat, clandestinus veniat et furtivus, utpote verecundus amator. Adhuc ergo longe agentem bene vigilans anima sobria mente prospiciet, et deinceps universa subperiet, quæ in dilecti adventu sponsam tuam solerter, quam signanter advertisse monstravimus quia ipse ait: *Qui mane vigilaverint ad me, invenient me* (Prov. viii, 17). Nam et desiderium festinantis agnosceat: et quando prope, et quando præsto jam erit, continuo sentiet; sed et respicientis se oculum, quasi solis radium per fenestras et rimas parietis subeuntem, beato oculo cernet: et demum audiet voces exsultationis et amoris, appellata amica, columba, formosa.

5. Quis sapiens et intelliget hæc, ita ut ea etiam digæ ab invicem distinguere, et designare singula queat, ac definire ad intelligentiam aliorum? Si a me illud speratur, ergo ea mallet ab experto audire, et qui assuetus sit et exercitatus in talibus. At quoniam quisque qui hujusmodi est, verecunde magis silentio abscondere eligit quod silentio percipit, et servare secretum suum sibi, id sibi tutius arbitratur: dico ego, cui ex officio loqui est nec tacere licet, quidquid illud est quod de hujusmodi vel proprio, vel alieno teneo experimento, et quod facile experiri plures queunt, sane altiora relinquens apprehendere illa valentibus. Si igitur admonitus fuero, vel foris ab homine vel intus a Spiritu, de tuenda justitia et servanda æquitate; istiusmodi salutaris suasio erit mihi profecto prænuntia imminentis adventus sponsi, et præparatio quædam ad digne suscipiendum supernum visitatorem, Propheta id mihi indicante, dicendo quia *justitia ante eum ambulabit* (Psal. lxxxiv, 14); et item loquitur Deo sic: *Justitia et iudicium*, inquit, *præparatio sedis tuæ* (Psal. lxxxviii, 15) Nihilominus vero spes eadem arridebit, si sermo insonuerit de humilitate vel patientia, seu etiam de fraterna charitate et obedientia deferenda prælatis; maxime autem de secunda sanctimonia et pace, et cordis puritate querenda, quoniam quidem Scriptura ait: *Domum Domini decet sanctitudo* (Psal. cxii, 5); et: *Factus est in pace locus ejus* (Psal. lxxv, 3); et: *Mundi corde Deum videbunt* (Matth. v, 8). Quidquid itaque sive de his, sive de aliis quibuslibet virtutibus suggestum animo fuerit, significatio, ut dixi, erit mihi, visitationem Domini virtutum imminere animæ meæ.

6. Sed et si corripuerit me justus in misericordia, et increpaverit me, id ipsum sentiam, sciens quia æmulatio justis et benevolentia iter faciunt ei qui ascendit super occasum (Psal. lxxvii, 5). Bonus occasus, cum ad correptionem justis stat homo, et corrumpit vitium, et Dominus ascendit super illud, conculcans hoc pedibus, et conterens ne resurgat. Non ergo contemnenda increpatio justis, quæ ruina peccati, cordis sanitas est, nec non et Dei via ad

animam. Sed nec ullus omnino sermo, qui ædificet ad pietatem, ad virtutes, ad mores optimos negliger est audiendus; quoniam et illic iter quo ostenditur salutare Dei (Psal. xlix, 23). Quod si sermo gratus venit et placitus [alias, placidus], quatenus pulso fastidio cum desiderio audiatur, jam non modo venire Sponsus, sed et accelerare, id est cum desiderio venire, credendus est. Illius namque desiderium tuum creat; et quod tu ejus properas sermonem admittere, inde est quod ipse festinat intrare; non enim nos eum, sed *ipse*, inquit, *prior dilexit nos* (I Joan. iv, 10). Jam si etiam ignitum eloquium sentis, atque ex eo conscientiam uri in recordatione peccati; recordare tunc de quo Scriptura dicit, quia *ignis ante ipsum præcedet* (Psal. xcvi, 3), et ipsum prope esse non dubites. Denique juxta est Dominus his qui tribulato sunt corde (Psal. xxxiii, 19).

7. Si vero non solum compungeris in sermone illo, sed et converteris totus ad Dominum, jurans et statuens custodire judicia justitiæ ejus, etiam adesse ipsum jam noveris, præsertim si te inardescere sentias amore ejus. Etenim utrumque de illo legis, et ignem videlicet ante ipsum præcedere, et ipsum nihilominus ignem esse. Moyses siquidem de illo dicit quia *ignis consumens est* (Deut. iv, 24). Differunt autem, quod is qui præmittitur ignis ardorem nabet, sed non amorem: coquens, **1462** sed non excoquens, movens, nec promovens. Tantum ad excitandum præmittitur et præparandum, simulque ad commonendum quid ex te sis, quo dulcius sapiat postmodum quod ex Deo mox eris. At vero ignis qui Deus est, consumit quidem, sed non affligit, ardet suaviter, desolatur feliciter. Est enim vere carbo desolatorius, sed qui sic in vitia exerceat vim ignis, ut in anima vicem exhibeat unctionis. Ergo in virtute qua immutaris, et in amore quo inflammaris, Dominum præsentem intellige. Nam dextera Domini facit virtutem (Psal. cxvii, 16). Non autem fit hæc mutatio dextera Excelsi (Psal. lxxvi, 11), nisi in fervore spiritus, et in charitate non ficta, ita ut dicat qui hujusmodi est: *Concaluit cor meum intra me, et in meditatione mea exardescit ignis* (Psal. xxxviii, 4).

8. Porro hoc igne consumpta omni labe peccati, et rubigine vitiorum, si jam emundata ac senerata conscientia sequatur subita quædam atque insolita latitudo mentis, et infusio luminis illuminantis intellectum vel ad scientiam Scripturarum, vel ad mysteriorum notitiam, quorum alterum propter nos oblectandos, alterum propter ædificandos proximos reor dari; oculus respicientis procul dubio est iste, educens quasi lumen justitiarum tuarum, et iudicium tuum tanquam meridiem, juxta illud prophetæ Isaiæ: *Orietur*, inquit, *tanquam sol lux tua* (Isai. lvi, 10), etc. Sed sane non per ostia aperta, sed per angusta foramina is tantæ claritatis radius se infundet, stante adhuc duntaxat hoc ruinoso pariete corporis. Erras si aliter speras, ad quan-

tameunque cordis proficias puritatem, cum ille præcipuus contemplator dicat: *Videmus nunc per speculum et in enigmate, tunc autem facie ad faciem* (I Cor. XIII, 12).

9. Post hunc tantæ dignationis ac miserationis respectum, sequitur vox blande et leniter divinam insinuans voluntatem, quæ non est aliud quam ipse amor, qui otiosus esse non potest, de his quæ Dei sunt sollicitans et suadens. Denique audit sponsa, ut surgat et properet, haud dubium quin ad animarum luera. Hoc siquidem vera et casta contemplatio habet, ut mentem quam divino igne vehementer succenderit, tanto interdum repleat zelo et desiderio acquirendi Deo qui eum similiter diligant, ut otium contemplationis pro studio prædicationis libentissime intermitat: et rursus potita votis, aliquatenus in hac parte tanto ardentius redeat in idipsum, quanto se fructuosius intermisisse meminerit; et item sumpto contemplationis gustu, valentius ad conquiendâ luera solita alacritate recurat. Cæterum inter has vicissitudines plerumque mens fluctuat, metuens, et vehementer exæstuans, ne forte alteri horum, dum suis affectionibus hinc inde distrahitur, plus justo inhæreat; et sic in utrolibet vel ad modicum a divina deviet voluntate. Et fortasse tale aliquid sanctus Job patiebatur, cum diceret: *Si dormiero, dico, quando consurgam? et rursus exspectabo vesperam* (Job. vii, 4): hoc est: Et quietus, neglecti operis; et occupatus, perturbata nihilominus quietis me arguo. Vides virum sanetum inter fructum operis, et somnum contemplationis graviter æstare: et in bonis licet semper versantem, semper tamen quasi de malis pœnitentiam agere, et Dei cum gemitu momentis singulis inquirere voluntatem. Unicum quippe in hujusmodi remedium seu refugium oratio est, et frequens gemitus ad Deum; ut quid, quando, et quatenus nos facere velit, assidue nobis demonstrare dignetur. Habes, ut ego opinor, tria hæc, id est prædicationem, orationem, contemplationem, in tribus commendata et designata vocabulis. Etenim merito *amica* dicitur, quæ sponsi luera studiose ac fideliter prædicando, censulendo, ministrando conquirit. Merito *columba*, quæ nihilominus pro suis delictis in oratione gemens et supplicans, divinam sibi non cessat conciliare misericordiam. Merito quoque *formosa*, quæ celesti desiderio fulgens, supernæ contemplationis decorem se induit, horis duntaxat, quibus commode et opportune id potest.

10. Sed et illud vide, si valeat coaptari huic triplici **1463** unius animæ bono; de tribus videlicet personis illis in domo una commanentibus, amicis utique Salvatoris, et admodum familiaribus ei. Martham loquor ministrantem, et Mariam vacantem, et Lazarum quasi gementem sub lapide, et resurrectionis gratiam flagitantem (Luc. x, 38-42; Joan. xi). Hæc dicta sunt pro eo quod sponsa describitur adeo solers et pervigil in observando semitas sponsi, ut minime eam latere possit, quando, et in quanta festinatione ad se veniat; sed et quando longe, et

quando prope, et quando præsens sit, nulla subitane praecipari valeat ut ignoret: et quia proinde meruerit, non solum respici misericorditer, sed et dignanter laetificari amoris vocibus, et gaudere gaudio propter vocem sponsi.

11. Nos quoque ad hæc, quamvis audacter, adjectimus, quod quævis etiam de nobis anima, si similiter vigilet, similiter et salutabitur ut amica, consolabitur ut columba, amplexabitur ut formosa. Perfectus omnium reputabitur, in cuius anima tria hæc congruenter atque opportune concurrere videbuntur, ut et gemere pro se, et exultare in Deo noverit, simul et proximorum utilitatibus potens sit subvenire; placens Deo, cautus sibi, utilis suis. Sed ad hæc quis idoneus? Utinam ipsa in universis nobis, etsi non tota in singulis, saltem singula in diversis, sicut hodie haberi videntur, longis reserventur temporibus! Habemus siquidem Martham, tanquam Salvatoris amicam, in his qui exteriora fideliter administrant. Habemus et Lazarum, tanquam columbam gementem, novitios utique, qui nuper peccatis mortui, pro recentibus adhuc plagis laborant in gemitu suo sub timore iudicii; et sicut vulnerati dormientes in sepulchris, quorum nemo est memor amplius, sic se non putant reputari, donec ad Christi jussionem sublato pondere timoris, tanquam prementis lapidis mole, respirare in spem veniæ possint. Habemus quoque Mariam contemplantem in illis, qui processu longioris temporis, cooperante gratia Dei, in aliquid melius et lætius proficere potuerunt; quando jam de indulgentia præsumentes, non tam versare intra se solliciti sunt tristem imaginem peccatorum, quam certe in lege Dei meditari die ac nocte insatiabiliter delectantur; interdum etiam revelata facie gloriam sponsi cum ineffabili gaudio speculantes, in eandem imaginem transformantur de claritate in claritatem, tanquam a Domini Spiritu (II Cor. III, 18). Jam ad quid sponsam surgere et properare hortetur is, qui paulo ante defensare visus est eam, ne dormiens suscitaretur, alio sermone videbimus. Adsit ipse, ut et hujus nobis sacramenti rationem aperire dignetur, sponsus Ecclesiæ Jesus Christus Dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO LVIII.

Quomodo sponsus hortatur sponsam, id est viros perfectos, ad regimen imperfectorum. Item de putatione vitiorum in eis faciendâ, ut virtutes succrescant.

1. Surge, propera, amica mea, columba mea, formosa mea, et veni (Cant. II, 10). Quis hoc dicit? Absque dubio sponsus. Et nonne ipse est, qui paulo ante suscitari dilectam tantopere prohibebat? Quo pacto ergo nunc non solum ut surgat, sed ut et acceleret jubet? Venit in mentem simile quid ex Evangelio. Ea quippe nocte qua Dominus tradebatur, cum fatigatos productionibus vigiliis discipulos

(218) Addunt editi recentiores surgere cogit: quæ verba desunt in plerisque manuscriptis et pri-

A qui secum erant, dormire demum ac requiescere præcepisset, in ipsa hora (218): *Surgite, eamus*, inquit, *ecce appropinquavit qui me tradet* (Matth. XXVI, 46). Nunc quoque similiter uno pene momento et prohibet suscitari sponsam, et suscitatur: *Surge*, inquiens, *et veni*. Quid sibi itaque vult tam subita hæc mutatio voluntatis sive consilii? Putamusne levitate usum sponsam, et aliquid voluisse prius, **1461** quod mox noluerit? Minime. Sed agnoscite eas quas vobis supra, si meministis, commendavi, et non semel, vicissitudines utique sanctæ quietis, ac necessariæ actionis; et quia non sit in hac vita copia contemplandi, nec diuturnitas otii, ubi officii et operis cogentior urget instantiorque utilitas. More igitur suo sponsus, ubi dilectam paululum in sinu proprio quievisse persentit, ad ea denuo quæ utiliora visa sunt, trahere non cunctatur. Non tamen quasi invitam: nec enim quod fieri vetuit, faceret ullatenus ipse; sed trahi sane a sponso sponsæ, est ab ipso accipere desiderium quo trahatur, desiderium honorum operum, desiderium fructificandi sponso; quippe cui vivere sponsus est, et mori lucrum.

2. Et est desiderium vehemens, quod eam non tantum surgere, sed et surgere festinanter sollicitat: sic quippe habes: *Surge, propera, et veni*. Nec parum confortat quod audit, *veni*, et non: *Vade*: per hoc se intelligens non tam mitti quam duci, et secum pariter sponsam esse venturum. Quid enim difficile sibi illo comite reputet? *Pone me*, inquit, *juxta te, et cujusvis manus pugnet contra me* (Job XVII, 3); item: *Si ambulavero in medio umbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es* (Psal. XXII, 4). Non itaque suscitatur præterquam velit, quando fit prius ut velit: quod non est aliud, nisi sancti quæstus immissa aviditas. Animatur etiam ad opus injunctum, et de temporis opportunitate redditur alacrior. Tempus faciendi, inquit, o sponsa, quia *hiems transit*, quando operari nemo poterat. *Imber quoque*, qui inundatione facta operiebat terram, culturas impediens, et vel sata necabat, vel seri vetabat; is, inquam, imber excurrit, *abiit et recessit*; *flores apparuerunt in terra nostra* vernalem profecto temperiem adesse signantes, operandi commoditatem, frugum vicinitatem ac fructuum. Deinde subdit, ubi et quid primum operari oporteat: *Tempus*, inquiens, *putationis advenit* (Cant. II, 11, 12). Ad vineas ergo excolendas ducitur: quæ ut possint uberius fructibus respondere colonis, ante omnia necesse est sarmenta sterilia projici, succidi noxia, putari superflua. Hæc juxta litteram.

3. Nunc jam videamus, quid istiusmodi quasi historico schemate spiritaliter nobis innuatur intelligendum. Et vineas quidem animas esse vel Ecclesias, simulque hujus rei rationem quenam sit, dixi vobis jam, et audistis, nec opus habetis iterato audire. Ad has itaque revisendas, corrigentis editis. Et quidem sine ipsis lectio gratior et expeditior.

gendas, instruendas, salvandas, anima perfectior invitatur, quæ tamen id ministerii sortita sit, non sua ambitione, sed vocata a Deo tanquam Aaron. Porro invitatio ipsa quid est, nisi intima quædam stimulatio charitatis pie nos sollicitantis æmulari fraternam salutem, æmulari decorem domus Domini, incrementa lucrorum ejus, incrementa frugum justitiæ ejus, laudem et gloriam nominis ejus? Istiusmodi itaque circa Deum religiosis affectibus quoties is qui animas regere, aut studio prædicationis ex officio intendere habet, hominem suum interiorem senserit permoveri; toties pro certo sponsum adesse intelligat, toties se ab illo ad vineas invitari. Ad quid, nisi ut evellat et destruat, et ædificet et plantet?

4. Verum quoniam operi huic, sicut et omni rei sub cælo, non omne tempus suppetit et aptum est, addit is qui invitatur, tempus putationis advenisse. Adesse hoc noverat qui dicebat: *Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis; nemini dantes ullam offensionem, ut non vituperetur ministerium nostrum* (II Cor. VI, 2, 3). Vitiosa sine dubio atque superflua, et omne denique quod offendiculum dare, et impedire fructum salutis possit, putare jam et resecare monebat, sciens quia tempus putationis advenit. Ideo et aiebat fidei cuidam cultori vinearum: *Argue, increpa, obsecra* (II Tim. VI, 2); in primo et secundo horum putationem vel exstirpationem, in ultimo plantationem indicens. Et hæc quidem **1465** sponsus per os Pauli de tempore operandi. Sed audi quid per proprium os de temporum consideratione, sub alio quidem rerum schemate et nomine, cum nova sponsa sit locutus. *Nonne vos dicitis, inquit quia quatuor menses sunt, et messis venit? Ecce dico vobis: Levate oculos vestros et videte regiones, quia albæ sunt jam ad messem* (Joan. IV, 35); item: *Messis quidem multa, operarii pauci: rogare Dominum messis, ut mittat operarios in messem suam* (Matth. IV, 37-38). Sicut igitur ibi metendi animarum segetes tempus adesse monstrabat, ita et hic vineas æque intelligibiles, id est animas vel Ecclesias, tempus putandi advenisse denuntiat; id forsitan inter utrasque res volens vocabulorum diversitate distingui, ut messes plebes, vineas congregationes sanctorum cohabitantium intelligamus.

5. Porro hiemale tempus, quod præterisse significat, illud mihi designare videtur, cum Dominus Jesus jam non palam ambularet apud Judæos, eo quod conspirassent adversus eum, volentes eum interficere. Unde et dicebat ad quosdam: *Tempus meum nondum advenit; tempus autem vestrum semper est paratum; et rursum: Ascendite vos ad diem festum hunc, ego non ascendam* (Joan. VII, 1-10). Ascendit tamen postea et ipse, non palam, sed quasi in occulto. Extunc ergo et deinceps usque ad adventum Spiritus sancti, quo recaluerunt torpentia fidelium corda, tanquam igne, quem Dominus ad hoc ipsum misit in terram (Luc. XII,

49), hiems fuit. Tunc negaveris niemem tunc fuisse, cum Petrus sederet ad prunas, non minus gelido corde, quam corpore? Denique: *Erat frigus*, inquit (Joan. XVIII, 18). Magnum revera frigus cor negantis constrinxerat. Nec mirum tamen, cum ignis ab eo ablatum esset. Nam paulo ante non parvo ferebat zelo, quippe adhuc igni proximus, qui evaginato gladio, ne ignem perderet, servi auriculam amputavit. Sed non erat tempus putationis: et ideo audit: *Converte gladium tuum in locum suum*, Erat enim hora et potestas tenebrarum: et quisque tunc discipulorum levaret gladium vel ferri, vel verbi, aut ferro truncandus erat, et neminem lucraretur, nec quidpiam fructus afferret, aut certe timoris gladio ad negandum cogendus; et sic magis ipse periret, juxta verbum Domini quod subjunxit mox, ita dicens: *Omnis qui acceperit gladium, gladio peribit* (Matth. XXVI, 51-52). Quis nempe cæterorum ante pavendam mortis imaginem impavidus staret, trepidante et cedente principe ipso, et qui voce confortatoria sui imperatoris fuerat præmunus, et præmonitus alios confortare? (Luc. XXII, 32).

6. Cæterum nec is, nec illi sibi adhuc induerant virtutem ex alto; et ob hoc tutum non erat eis exire in vineas, exerere linguæ sarculum, et gladio Spiritus putare vites, purgare palmites, ut fructum plus afferrent. Denique ipse Dominus tacebat in passione, et in multis interrogatus non respondebat (Matth. XXVII, 12), factus, juxta Prophetam, *sicut homo non audiens, et non habens in ore suo redargutiones* (Psal. XXXVII, 15). Dicebat autem: *Si vobis dixero, non credetis mihi; si autem et interrogavero, non respondebitis mihi* (Luc. XXII, 67, 68): sciens tempus putationis nondum advenisse, nec responsuram prorsus vineam suam impensis laboribus, id est nec fidei, nec boni operis fructum aliquem relaturam. Quare? Quia hiems erat in cordibus perfidorum, et hiemales quidam malitiæ imbres occupaverant terram, jacta semina verbi suffocare, quam fovere paratioris; sed et cultui vinearum omnem nihilominus impendendam operam frustraturi.

7. Quos vos me nunc putatis dicere imbres? istosne, quos videmus currentes per aera nubes turbulento spiritu spargere super terram? Non est ita. Sed quos de terra in aerem sursum ferunt homines turbulenti spiritus, ponentes in cælum os suum, et lingua eorum transiens in terram, tanquam pluvia amarissima, terram ipsam palustrem ac sterilem facit, et tam plantis quam satis inutilem, non quidem his visibilibus atque corporeis ad nostros utique corporeos usus datis, de quibus nulla plane, sicut nec de bobus cura est Deo. Sed quibus? Profecto quæ **1466** servit et plantavit Dei manus, et non hominis; quæ et vel germinare, vel radicare in fide et charitate poterant, et fructus parturire salutis, si bonis et temporaneis imbribus rigarentur. Animæ denique sunt,

pro quibus Christus mortuus est. Væ nubibus plentibus istiusmodi imbres super eas, quæ lutum faciant, fructum non afferant! Nam sicut sunt et bonæ, et malæ arbores, ferentes quæque fructus pro sui dissimilitudine differentes, bonæ videlicet bonos, et malæ malos: ita et arbitror nubes et bonas, quæ bonos; et malas esse, quæ malos pluant imbres. Et vide ne forte innuerit nobis hanc nubium, imbrumque differentiam, qui dicebat: *Mandabo nubibus meis, ne pluant super eam* (haud dubium quin super vineam) *imbrem* (Isai x, 6). Cur putas adjunxisse signanter, *meis*, nisi quia sunt et malæ nubes, quæ non sunt ejus? *Tolle, tolle, inquit, crucifige eum* (Joan xix, 15). O nubes violentas et turbidas! O imbrem procellosum! O torrentem iniquitatis, evertere magis, quam fecundare idoneum! Nec minus malus minusve amarus, minori licet impetu prouens, imber ille qui subsecutus est: *Alios salvos fecit, se ipsum non potest salvum facere. Christus rex Israel descendat nunc de cruce, et credimus ei* (Matth, xxvii, 42). Philosophorum ventosa loquacitas non bonus imber est qui sterilitatem magis intulit terris, quam fertilitatem. Multo magis prava dogmata hæreticorum mali imbres sunt, quæ pro fructibus spinas producant et tribulos. Mali imbres etiam traditiones Pharisæorum, quas Salvator redarguit, et ipsi nubes malæ. Et nisi existimes me injuriam facere Moysi, nam bona nubes est illa, non omne quod pluit vel ipsa, bonum tamen dicam ne illi contradicam, qui ait: *Dedi illis id est Judæis, præcepta non bona* (haud dubium quin per Moysen) *et justificationes, in quibus non vivent in eis* (Ezech, xx, 25). Litteralis illa, verbi causa, observatio Sabbati, sonantis requiem, non donantis, indicus sacrificiorum ritus, interdictus porcine carnis esus, nonnullorumque similium, quæ immunda a Moysen censentur, pluvia est hoc totum ex illa nube descendens, sed nolo in agrum vel hortum meum quandoque descendat. Fuerit sane bona suo tempore; post tempus si venerit, non bonam jam censeo. Omnis etiam lenis et leniter descendens pluvia, si sit intempestiva, molesta est.

8. Donec ergo istiusmodi aquæ pestilentes occupaverunt terram, et invaluerunt super eam; tempus suum vineæ non habuerunt, nec fuit quod sponsa invitaretur ad putandas vineas. Cæterum illis decurrentibus terra apparuit arida, et flores apparuerunt in ea, significantes tempus putationis adesse. Quæris quando hoc fuit? quando putas, nisi cum reffloruit caro Christi in resurrectione? Et hic primus et maximus flos, qui apparuit in terra nostra. Nam primitiæ dormientium Christus (I Cor. xv, 20). Ipse, inquam, flos campi et liliium convallium Jesus Cant. ii, 1), ut putabatur filius Joseph a Nazareth (Luc. iii, 23), quod interpretatur *flos*. Is ergo flos apparuit primus, non solus. Nam et multa corpora

sanctorum, qui dormierant, pariter surrexerunt, qui veluti quidam lucidissimi flores simul apparuerunt in terra nostra. Denique venerunt in sanctam civitatem, et apparuerunt multis (Matth. xxvii, 52, 53). Flores etiam fuerunt qui primi crediderunt de populo, primitiæ sanctorum. Flores eorum miracula, instar florum producentia fructum fidei. Nam postquam ille infidelitatis imber aliquantulum, vel ex parte, abiit et recessit, secuta mox est pluvia voluntaria, quam segregavit Deus hæreditati suæ, et flores apparere cœperunt. Dominus dedit benignitatem, et terra nostra dedit flores suos, ita ut una die tria millia, in alia quinque millia de populo crederent (Act. ii, 41; iv, 4): adeo in brevi crevit florum numerus, id est credentium multitudo. Et non potuit gelu malitiæ prævalere adversus flores qui apparebant, nec præripere, ut assolet, fructum vitæ, quem promittebant.

9. Nam cum omnes qui crediderant, induerentur virtute ex alto, surrexerunt ex eis homines, qui minas **1467** hominum contempserunt, fortes in fide. Passi sunt quidem quamplurimos contradictores; sed non cesserunt, neque subterfugerunt, quominus et facerent, et annuntiarent opera Dei. Nam juxta illud in psalmo spiritualiter quidem: *Et seminaverunt agros, et plantaverunt vineas, et fecerunt fructum nativitatis* (Psal. cvi, 37). Processu temporis tempestas sedata est, et pace reddita terris, creverunt vineæ, et propagatæ, et dilatatæ sunt, et multiplicatæ super numerum. Et tunc demum sponsa ad vineas invitatur, non quidem ad plantandum, sed ad putandum quod plantatum jam erat. Opportune quidem: nam id opus pacis tempus requirebat. Quando etenim persecutionis tempore id liceret? Alioquin sumere in manus gladios accipites, facere vindictam in nationibus, increpationes in populis; alligare reges eorum in compedibus, et nobiles eorum in manicis ferreis; et facere in eis iudicium conscriptum (Psal. cxlix, 6-9) (hoc quippe putare vineas est): hæc, inquam, omnia vix vel pacis tempore acitaur in pace. Et de his satis.

10. Poterat etiam finiri sermo, si prius quemque vestrum juxta morem meum de sua vinea monuissem. Quis enim ita ad unguem omnia a se superflua reseccavit, ut nil se habere putet putatione dignum? Credite mihi, et putata repullulant, et effugata redeunt, et reaccenduntur extincta, et sopita denuo excitantur. Parum est ergo semel putasse; sæpe putandum est, imo, si fieri possit, semper; quia semper quod putari oporteat, si non dissimulas, invenis. Quantumlibet in hoc corpore manens profeceris, erras si vitia putas emortua, et non magis suppressa. Velis, nolis, intra fines tuos habitat Jebuseus (Judic. i, 21); subjugari potest, sed non exterminari. Scio, inquit, quia non habitat in me bonum. Parum est nisi et malum inesse fateatur. Ait namque: *Non quod volo* (219), *hoc ago; sed quod*

(219) Sic primi editi et puriores manuscripti quinque: alii addunt *bonum*, ut in Vulgata.

SERMO LIX.

De gemitibus animæ suspirantis ad caelestem patriam, et de commendatione castitatis et viduitatis.

1. *Vox turturis audita est in terra nostra* (Cant. ii, 12). Minime jam dissimulare queo, quod ecce secundo is, qui de cælo est, de terra loquitur: utique tam dignanter, tam socialiter, quasi unus e terra. Sponsus est iste: qui cum præmitteret flores apparuisse in terra, adjunxit *nostra*; et nunc nihilominus: *Vox*, inquit, *turturis audita est in terra nostra*. Ergone ratione carebit Deo quidem tam insueta, ne dicam indigna, locutio? Nusquam, ut opinor, de cælo sic locutum reperies, nusquam alibi de terra. Adverte igitur, quantæ suavitatis sit Deum cœli dicere, *in terra nostra*. Quique terrigenæ et filii hominum, audite; magnificavit Dominus facere nobiscum (Psal. cxxv, 3). Multum illi cum terra, multum cum sponsa, quam de terris sibi asciscere placuit. *In terra*, inquit, *nostra*. Non plane principatum sonat vox ista, sed consortium, sed familiaritatem. Tanquam sponsus hoc dicit, non tanquam Dominus. Quid? Conditor est, et consortem se reputat? Amor loquitur, qui dominum nescit. Carmen nimirum amoris est, nec aliis hoc quam amatoris fulciri oportuit. Amat et Deus, nec aliunde hoc habet, sed ipse est unde amat. Et ideo vehementius, quia non amorem tam habet, quam hoc est ipse. Verum quos amat, amicos habet, non servos. Denique amicus fit de magistro: nec enim amicos discipulos diceret, si non essent.

2. Vides amori cedere etiam majestatem? Ita est, fratres; neminem suspicit amor, sed ne despicit quidem. Omnes ex æquo intuetur, qui perfecte se amant, et in se ipso celsos humilesque contemperat; nec modo pares, sed unum eos facit. Tu Deum forsitan adhuc ab hac amoris regula excipi putas; sed qui adhæret Deo, unus spiritus est (I Cor. vi, 17). Quid miraris hoc? Ipse factus est tanquam unus ex nobis. Mianus dixi: non tanquam unus, sed unus. Parum est parem esse hominibus: homo est. Inde terram nostram vindicat sibi, sed quasi patriam, non quasi possessionem. Quidni vindicet? Inde illi sponsa, inde substantia corporis; inde sponsus ipse; inde duo in carne una. Si caro una, cur non et patria una? *Cælum cæli Domino*, inquit, *terram autem dedit filiis hominum* (Psal. cxiii, 16). Ergo ut filius hominis hæreditat terram, ut dominus subjiciat, ut conditor administrat, ut sponsus communicat. Dicendo nempe, *in terra nostra*, proprietatem profecto abnuat, societatem non respuit. Et hæc pro eo quod sponsus tam benigno usus est verbo, ut dignatus sit dicere *in terra nostra*. Nunc cætera videamus.

3. *Vox turturis audita est in terra nostra*. Et hoc indicium est transactæ hiemis, tempus nihilominus putationis adesse denuntians. Id juxta litteram. Alias turturis vox non dulces admodum sonat, sed signal dulcia. Ipsa avicula, si emis, non magni; si discu-

odi, illud factum. Si autem quod odi, illud facio, jam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum (Rom. vii, 18-20). Aut te ergo, si audes, præfer Apostolo (nempe ipsius ista vox est); aut fatere cum illo te quoque vitiis non carere. Medium denique [alias namque] vitiorum virtus tenet; ac proinde sedula egres non solum putatione, sed et circumcissione. Alioquin verendum, ne circumquaque a lambentibus, vel potius a rodentibus vitiis illa, dum nescis, paulatim elanguet; aut, si supercreverint, suffocetur. Unum in tanto discrimine consilium est, observare diligenter, et mox ut renascentium capita apparebunt, prompta severitate succidere. Non potest virtus cum vitiis pariter crescere. Ergo ut illa vigeat, istac crescere non sinantur. Tolle superflua, et salubria surgunt. Utilitati accedit, qui quid cupiditati demis. Demus operam putationi. Putetur cupiditas, ut virtus roboretur.

11. Nobis, fratres, putationis semper est tempus, sicut semper est opus. Confido enim quia nobis hiems jam transit. Scitis quam hiemem dicam? Timorem illum, qui non est in charitate, qui cum omnes inicit ad sapientiam, neminem consummat; quoniam superveniens charitas extundit illum, tanquam hiemem æstas. Æstas enim charitas est: quæ si jam venit, imo quia venit, sicut justum est mihi sentire de vobis, sicaverit necesse est omnem hiemalem imbrem, omnem videlicet anxietatis lacrymam, quam amara recordatio peccati, et timor ante extorquebat iudicii. Itaque (quod non dubius dico, etsi non de omnibus vobis, profecto de pluribus) hic jam imber abiit et recessit: nam et flores apparent indices pluvie suavioris. Habet et æstas pluvias suas suaves et uberes. Quid dulcius lacrymis charitatis? Flet quippe charitas, sed ex amore, non ex mœrore; flet ex desiderio, flet cum flentibus. Tali imbre non ambigo rigatos uberius actus obedientiæ vestræ, quos lætus intueor, non murmure tetros, non tristitia subobscuros, sed quodam spirituali gaudio jucundos et floridos. Sic sunt, ac si semper flores gestetis in manibus.

1468 12. Ergo si hiems transit, imber abiit et recessit; si demum flores apparuerunt in terra nostra, et subinde quædam spiritualis gratiæ vernalis temperies tempus putationis indicit: quid restat, nisi ut de cætero toti incumbamus huic operi tam sancto, tam necessario? *Scrutemur*, juxta prophetam, *vias nostras* (Thren. iii, 40) et studia nostra, et in eo se quisque judicet profecisse, non cum non invenerit quod reprehendat, sed cum, quod invenerit, reprehendet. Tunc te non frustra scrutatus es, si rursus opus esse scrutinio advertisti: et toties non te fefellit inquisitio tua, quoties iterandam putaveris. Si autem semper hoc, cum opus est, facis, semper facis. Semper ergo opus esse tibi memineris superni auxilii, et misericordiæ sponsi Ecclesiæ Jesu Christi Domini nostri, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.